

**ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО С БИЗНЕСА
И ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО
ПО СЧЕТОВОДСТВО ВЪВ ВИСШИТЕ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ
В БЪЛГАРИЯ**

доц. д-р Елеонора Петрова Станчева-Тодорова
доц. д-р Илияна Анкова Стоянова
СУ „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет

**COOPERATION BETWEEN BULGARIAN UNIVERSITIES,
PROFESSIONAL ORGANISATIONS AND BUSINESS
REPRESENTATIVES IN THE FIELD OF ACCOUNTING
EDUCATION**

Assoc. Prof. Eleonora Petrova Stancheva-Todorova, PhD
Assoc. Prof. Iliyana Ankova Stoyanova, PhD
*Sofia University „St. Kliment Ohridski”,
Faculty of Economics and Business Administration*

Abstract: *The aim of this article is to analyse possibilities for joint activities and initiatives between Bulgarian universities, business representatives and national and international professional organisations, taking into consideration our national characteristics as well as the experience and achievements of countries with well-developed accounting education. Different opportunities for cooperation are studied based on best international practices. Some potential problems are explored in the context of our peculiarities and traditions.*

Key words: *accounting education in Bulgaria, professional organisations, business representatives, best practices, problems*

Увод

Въпросите за състоянието и бъдещото развитие на счетоводното образование в България са обект на интерес и дискусии през последните няколко десетилетия, тъй като са тясно свързани със счетоводната практика, динамично променяща и адаптираща се към новите икономически условия. Едва през последните няколко години се наблюдават нови за нашата действителност явления, като предлагане на съвместни бакалавърски и магистърски програми с чуждестранни университети, акредитирани курсове от професионални организации, разчупване на традиционно затворената академична среда чрез привличане на преподаватели от бизнеса и участие на все повече български работодатели при професионалното ориентиране на студентите.

Така посочените практики отдавна са характерни в страни с добре развито счетоводно образование, но за съжаление навлизат бавно в България и все още не са реализирани всички ползи от едно такова коопериране. Причините за това са различни. Като една от тях може да посочим затвореният характер на университетите и кон-

серватизмът на научната общност и управлението на висшите ни учебни заведения (ВУЗ). Според нас, контактът на националните и международните професионални организации с нашите ВУЗ се забави във времето, което ограничи възможностите за предлагане на конкурентно счетоводно образование, съобразено със световните изисквания на счетоводната и одиторската професии. Друга причина е твърде ограниченото сътрудничество с бизнеса, което основно се свеждаше до предоставяне на студентски стажове, чиято ефективност може да поставим под въпрос.

Целта на настоящия доклад е да се анализират възможностите за съвместни дейности и инициативи на българските ВУЗ с бизнеса и професионалните организации, като се отчетат спецификите на страната ни и постигнатото до момента, и се използва опита на страни с добре развито счетоводно образование и традиции. Тази цел е свързана с изпълнението на следните задачи:

- Изследване на възможностите за сътрудничество на база добри международни практики;
- Извеждане на потенциални проблеми в контекста на националните ни специфики и традиции.

Причините да се фокусираме върху тези възможности са засиленият интерес от страна на компаниите и професионалните организации към проблемите на счетоводното образование у нас и натрупаният през последните години опит от някои ВУЗ, който може да бъде споделен.

Възможности за сътрудничество с бизнеса и професионалните организации в областта на счетоводството и одита

В свое предишно изследване авторите анализират някои от факторите, оказващи влияние върху висшето образование по счетоводство в България [4]. Сред тях се посочва наличието на силни международни професионални организации, като изследваното въздействие се свежда до налаганите от тях стандарти и изисквания към образованието и квалификацията на счетоводители и одитори. Фокусът е върху необходимостта от съобразяването им при разработване на съдържанието на учебните програми и определяне на хорариума на дисциплините.

Особено важен за университетите е и един друг аспект, а именно сътрудничеството с тези организации, като опитът на други страни показва, че то може да бъде много успешно. Международните професионални организации, които търсят коопериране с нашите ВУЗ, са Асоциацията на сертифицираните счетоводители – Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) и Института на сертифицираните счетоводители на Англия и Уелс – Institute of Chartered Accountants in England and Wales (ICAEW). Относно националните ще се ограничим до Института на дипломираните експерт-счетоводители (ИДЕС).

Възможностите за сътрудничество на практика са разнообразни, като сред тях може да посочим:

- Акредитиране на курсове и предлагане на съвместни програми;
- Подпомагане повишаването на квалификацията на университетските кадри;
- Организиране на национални и международни форуми по проблемите и бъдещите насоки за развитие на образованието по счетоводство;
- Преосмисляне на целите на последващото обучение;
- Инициране на съвместни проекти.

През последните години сътрудничеството с бизнеса се оформя като друг значим фактор, оказващ влияние върху счетоводното образование в България. Предвид честата критика за липсата на практическа насоченост на нашето обучение, специално внимание трябва да бъде обърнато върху връзките и инициативите между университетите и компаниите в ролята им на работодатели. Най-разпространената практика е предлагането на стажове в счетоводни и одиторски предприятия и специализирани отдели. Традициите ни в тази област са безспорни, но според нас висшите ни училища трябва да се възползват и от други възможности, като:

- Включване в учебния процес на изявени специалисти като преподаватели, осигуряване на практически казуси и др.;
- Организиране на съвременни образователни форми като дуално обучение;
- Популяризиране на счетоводната и одиторската професии чрез различни прояви (студентски състезания, дни на отворените врати, професионално ориентиране и др.);
- Финансиране на изявени студенти посредством предоставяне на стипендии и други материални стимули;
- Включване на университетските преподаватели в специализирани фирмени обучения;
- Финансиране закупуването на учебна литература.

Не всички от така посочените възможности за сътрудничество могат да бъдат успешно реализирани у нас поради националните ни характеристики и специфичното действие на други фактори на средата – икономически, политически, социални и др. Необходимо е фокусиране и специално разглеждане на потенциалните проблеми, с който най-вероятно ще се сблъскат в близко бъдеще българските ВУЗ при осъществяване на различните форми на коопериране с бизнеса и професионалните организации.

Проблеми при сътрудничеството с професионалните организации

През последните години у нас зачести предлагането на съвместни бакалавърски и магистърски програми в областта на икономиката с чуждестранни университети (програми с двойни дипломи). Направеното проучване на някои български ВУЗ (вж. таб. 1) показва, че основно се предлагат магистърски програми. Съвместни бакалавърски програми предлага СУ „Св. Климент Охридски“ с френски и немски университети. Необходимо е да отбележим, че тези програми не са в областта на счетоводството и одита, което е потенциална ниша за развитие. Практиката през последните няколко години показва, че висшите ни училища са по-скоро склонни да търсят сътрудничество с национални и международни професионални организации, което е обяснимо предвид характера на счетоводната и одиторската професии и развитието им на този етап. В световен мащаб основен движещ фактор на това развитие са Международната федерация на счетоводителите (International Federation of Accountants – IFAC), Асоциацията на сертифицираните счетоводители – АССА, ICAEW, Институтът на сертифицираните управленски счетоводители (Chartered Institute of Management Accountant – CIMA), Американският институт на сертифицираните счетоводители American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) и др.

Таблица 1. Съвместни програми на български ВУЗ с чуждестранни университети

Висши учебни заведения	Съвместни програми	
	Бакалавърски програми	Магистърски програми
Университет за национално и световно стопанство, гр. София	-	„Икономика на туризма и свободното време“ – съвместно с Université du Littoral Côte d’Opale, Франция
		„Европейски бизнес и финанси“ – съвместно с Nottingham Trent University, Великобритания
Икономически университет – Варна	-	„International Business and Management” – съвместно с Nottingham Trent University (Nottingham Business School), Великобритания
СУ „Св. Климент Охридски“	„Стопанско управление“ – съвместно с Université des Sciences et Technologies Lille 1, Франция	„Финансов мениджмънт“ – съвместно с University of Montesquieu - Bordeaux IV, Франция
	„Икономика“ – съвместно с Université des Sciences et Technologies Lille 1, Франция	-
	„Стопанско управление“ – съвместно с университетите в Кьолн, Лайпциг, Саарбрюкен и Ерланген-Нюрнберг, Германия	
Нов български университет	-	„Управление и икономика на устойчивото развитие“ – съвместно с Университета на Урбино „Карло Бо“, Италия
Висше училище по застраховане и финанси	-	„Банково дело и финанси“ – съвместно със Sheffield University, Великобритания
		„Бизнес мениджмънт, технологии и иновации“ – съвместно със Sheffield University, Великобритания

Пионери в тази нова насока на сътрудничество на българските висши училища с професионални организации в областта на счетоводството и одита са Университет за национално и световно стопанство (УНСС) и СУ „Св. Климент Охридски“.

УНСС имат успешно сътрудничество с ICAEW, като към края на 2015 г. професионалната организация признава шестте модула от първо сертификационно ниво за квалификацията „дипломиран експерт-счетоводител“ (ICAEW ACA qualification): „Сигурност“ („Assurance“), „Управленска информация“ („Management information“), „Право“ („Law“), „Бизнес и финанси“ („Business and Finance“), „Принципи на данъчно облагане“ („Principles of taxation“) и „Счетоводство“ („Accounting“) [5]. Това на практика означава, че завършилите бакалаври по счетоводство, финанси или финансов контрол, след полагане на изпити по определени задължителни и избираеми дисциплини, включени в учебните планове, могат да продължат на право с изпитите от второ професионално ниво от квалификацията на ICAEW (вж. фиг. 1). Това е голям успех и признание за качеството на българското счетоводно образование, което отговаря на световните изисквания и е конкурентно-способно. Считаме, че това е правилната посока за развитие, тъй като международната практика показва, че водещи университети във Великобритания, САЩ, Франция и др. отдавна са изградили и профитират от такова колабориране.

Фиг. 1. Структура на модулите, включени в квалификацията „дипломиран експерт-счетоводител“ на ICAEW

Източник: ICAEW. 2013. „Times are changing... Your Guide to the Latest Evolution of the ACA“, р. 14; Цитирано по УНСС (Достъп към 14.09.2016 г.: <http://www.unwe.bg/bg/pages/9017/%d0%b4%d1%80%d1%83%d0%b3%d0%b8.html>)

УНСС продължават да развиват това сътрудничество в посока откриване на нова съвместна магистърска програма, която да дава на завършилите „тройна диплома“ – от ICAEW, ИДЕС и УНСС[6].

СУ „Св. Климент Охридски“ си сътрудничат с друга професионална организация – ACCA. От 2015/2016 учебна година стартира магистърска програма по счетоводство и одит, която получи акредитация за признаване на осем от общо 14 модула за придобиване на квалификацията ACCA (ACCA qualification) (вж. фиг. 2) [7]: „Счетоводството в бизнеса“ (F1 Accounting in Business), „Управленско счетоводство“ (F2 Management Accounting), „Финансово счетоводство“ (F3 Financial Accounting), „Корпоративно и бизнес право“ (F4 Corporate and Business Law), „Ефективно управление на бизнеса“ (F5 Performance Management), „Данъчно облагане“ (F6 Taxation), „Финансово отчитане“ (F7 Financial reporting) и „Одит и сигурност“ (F8 Audit and Assurance).

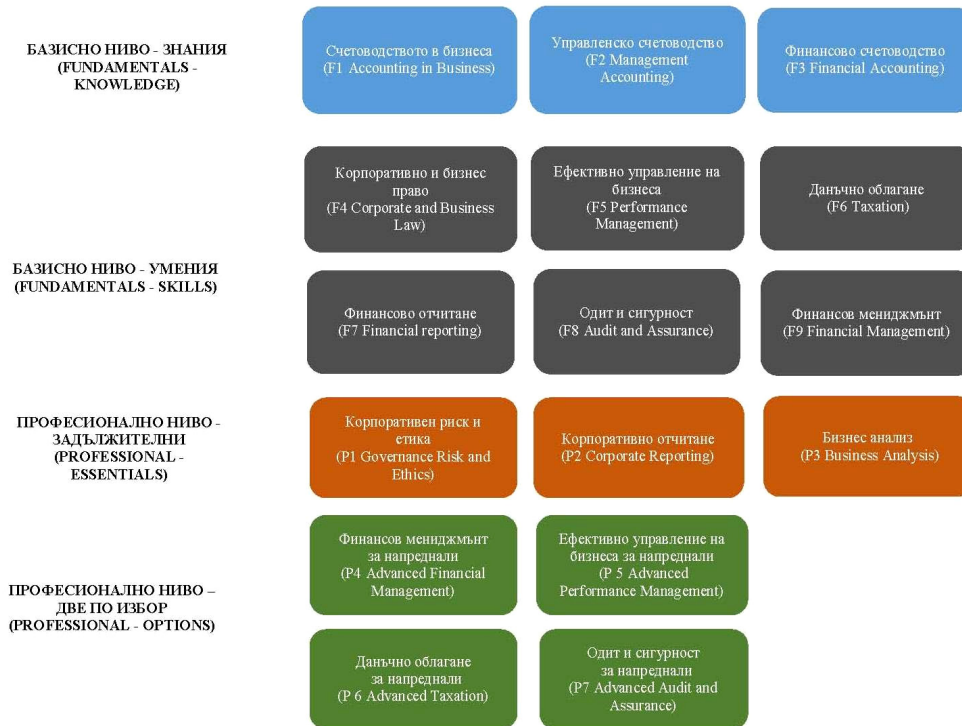
От опита на УНСС и СУ „Св. Климент Охридски“ вероятно ще се възползват и други ВУЗ, тъй като предимствата за студентите са безспорни. Освен качествено образование и по-добра разпознаваемост от страна на работодателите, те получават възможност за придобиване на международно признати професионални квалификации. Известно е, че големите четири международни одиторски фирми, както и много други компании, изискват такива квалификации от своите служители при кандидатстване за ключови позиции. Географските граници за професионалната реализация на завършилите се разширяват, което е един от положителните ефекти на подобно сътрудничество, особено в условия на глобализация.

Проблемите от подобно коопериране са много, като започват още на предварителния етап по подготовката на ВУЗ за акредитиране на учебните програми. Адаптирането на последните е особено трудно за съществуващите бакалавърски и магистърски програми. Спазването на изискванията на професионалните организации понякога е свързано със съществени промени в набора от дисциплини и учебното им съдържание. Често се налага някои традиционно четени курсове да отпаднат и да бъдат заменени с нови. Значителен проблем са изпитите, чиято форма и съдържание трябва да бъдат съобразени с правилата на съответната организация.

Нашият опит показва, че комуникацията с партньора е много важна още при подготовката на документацията. Фокусът не трябва да бъде само върху формалното попълване на документите, но и върху необходимостта от съобразяване с българската счетоводна практика и традиции в организацията и функционирането на счетоводните системи на предприятията. Така например нашето текущо счетоводно отчитане носи своите специфики и понякога се налага те да бъдат обяснени и приети от насрещната страна.

Проблем възниква, когато висшето училище има желание да акредитира една програма по няколко квалификации – практика, много разпространена в чужбина. Всяка една професионална организация държи на своите учебни програми и изпити и не е склонна да прави компромиси, признавайки чужди акредитации. В тази насока опитът на други университети би бил много полезен, тъй като в България все още няма ВУЗ, който да е преодолел този проблем.

Друг важен въпрос, изискващ внимание, е свързан с учебната литература по новите и променените дисциплини, която трябва да бъде набавена. Това е значителна инвестиция и не всеки ВУЗ може да си позволи. Едно възможно решение е финансовото бреме да бъде поето от студентите чрез увеличаване на таксите за обучение. От друга страна това ограничава достъпа до образование на социално слабите. На професионалните организации бихме препоръчали да бъдат по-активни в осигуряването на учебни материали за университетите, което значително би улеснило образователния процес.

Фиг. 2. Структура на модулите, включени в квалификацията на ACCA

Източник: ACCA. 2015. „Your journey to ACCA”, p. 6-7.
(http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/gb/graduates/journey_to_ACCA_Membership.pdf).

Тенденцията към акредитация на български бакалавърски и магистърски програми от международни професионални организации изисква и повишаване квалификацията на университетските кадри. Необходимо е организирането на специални курсове, покриващи съдържанието на съответния акредитиран модул, както и такива за усвояване на методите на преподаване и начина на организиране и провеждане на изпитите. Традиционно прилаганите у нас методи на изпитване обикновено се оказват неподходящи. Нашият опит показва, че подготовката на изпитните казуси изисква много време и специфични умения, а проверката и оценяването са истинско предизвикателство. Друг практически проблем е свързан с тенденцията към компютърно базиране на изпитите, на която към момента нашите ВУЗ не могат да отговорят. Решаването на тези въпроси повдига друг, а именно кой трябва да носи отговорността за квалификацията на българските преподаватели – университетът, акредитиращата международна професионална организация, а защо не и ИДЕС. Реализираното сътрудничество с УНСС е показателно за желанието на ИДЕС да отговори на новите тенденции. Дошъл е моментът, в който може да се откъснем от стереотипите и преподавателите да бъдат подпомогнати, а не да се разчита на тяхната съвест и допълнителни усилия за самоподготовка. Международните професионални организации полагат усилия в тази насока, но те за съжаление са недостатъчни. Събития като специализирани обучения на академични кадри („train the academics”) и уеб-бинарни

сесии („web-binaries”) са твърде кратки и на тях не могат да се обсъдят всички проблемни въпроси. Международният им характер от една страна дава възможност за споделяне на опит и добри практики, но от друга ограничава възможността за навлизане в детайли и обхващане на националните характеристики.

Организирането на национални и международни форуми по проблемите на образованието в областта на счетоводството и одита и бъдещите насоки за развитие е друга осъзната необходимост. Международните форуми обаче са достъпни за ограничен брой български преподаватели, като основна причина е недостатъчното финансиране. За съжаление това е и ще продължи да бъде един от факторите с най-силно негативно влияние. На националните форуми е необходимо да има по-широко участие. Освен академичните среди, трябва да има и представители на Министерството на образованието и науката и други държавни и общински институции, неправителствени организации и всички останали заинтересувани страни.

Възможност за сътрудничество с професионалните организации съществува и по отношение на последващото обучение, което започва да се възприема като част от счетоводното образование. Традиционно българските ВУЗ развиват следдипломна квалификация, която основно е свързана с актуализиране на придобитите знания, адекватно на промените в регулациите и бизнес средата. Акредитацията на бакалавърски и магистърски програми от професионални организации налага преосмисляне на съществуващата у нас практика и нова стратегия относно последващото обучение, тъй като завършилите студенти трябва да положат допълнителни изпити за придобиването на съответната квалификация (АССА, АСА). Политиката по акредитация допуска освобождаване само от изпитите по определени модули. Симулирането на изпитна среда в академични условия е трудно и не всички преподаватели са склонни или имат възможност да го направят. Споделеният опит с представители на професионални организации показва, че завършилите студенти срещат сериозни затруднения при полагането на изпити в реални условия и много от тях не успяват да получат сертификат. Това поставя множество въпроси. Един от тях е свързан с ефективността на осъществявания от международните професионални организации мониторинг и търсенето на други форми за подпомагане на университетите. Считаме, че такава е последващо обучение, насочено към покриване на неакредитираните модули от квалификацията. Основен проблем е намирането на партньор, който да съдейства на висшето училище с учебни материали, лектори и др.

Според нас важна насока за партньорство е иницирането на съвместни проекти по въпросите на счетоводното образование, които да включват финансиране на научни изследвания не само с практико-приложен характер, но и с теоретичен. През последните години се наблюдава изместване на фокуса към проблемите на счетоводната практика. Преподаването на счетоводна теория се ограничава до принципите и концепциите, които са в основата на счетоводното регулиране. Свеждането на счетоводната теория до правила, принципи и концепции, имащи за цел да направляват счетоводителите в процеса на финансово отчитане, е подход, който според нас не води до „добра счетоводна теория“, а теоретичните счетоводни знания са в основата на доброто счетоводно образование [3]. В обхвата на настоящите дискутирани въпроси е и възможността за участие в проекти с международните професионални организации, които са изявило такова желание в неформална среда. Резултатите от едно такова сътрудничество биха били ефективни, тъй като тези институции разполагат с необходимите ресурси и визия за развитието на счетоводната и одиторската професии.

Проблеми при сътрудничеството с бизнеса

Както отбелязахме, напоследък се разкриват нови насоки за сътрудничество на българските ВУЗ с бизнеса. Неговите представители могат да участват в учебния процес посредством включване на изявени специалисти като преподаватели и гост лектори. Тази възможност е законово регламентирана. Съгласно чл. 26, ал. 1 от Закона за висшето образование, нехабилитирани лица могат да четат между 30 и 50 на сто от лекционните курсове [1]. За съжаление разработването на съвместни курсове между хора от практиката и от академичните среди не е много разпространена сред българските висши училища. Считаме, че последните трябва да бъдат по-отворени към тази алтернатива. Осигуряването на реални казуси в помощ на преподавателите от страна на бизнеса е друга форма на успешно коопериране и дава практическа насоченост на обучението по счетоводство. Основен проблем в това отношение е иницирирането на подходяща комуникация, която е в основата на ефективното сътрудничество с бизнеса.

Идеята за организиране на дуално обучение, една съвременна образователна форма, придобива все повече популярност като добра международна практика през последните години. Това е специфичен модел за професионално обучение, при който фокусът се поставя върху практическото усвояване на професия чрез работа. Учебният процес съвместява придобиването на теоретични знания с работа във фирма. По този начин се преодолява проблемът за липсата на стаж от младите хора, която им пречи да намерят професионална реализация след завършване на училище. Положителният ефект върху предприятията е особено значим, тъй като те си спестяват разходи за обучение на новоназначените служители. Тази възможност е осигурена с промяна в Закона за професионалното образование и обучение [2], но за съжаление приложението на този модел у нас се отнася до определени професии, като например заварчици, шлосери, строители на релсови пътища и съоръжения и други, изискващи развиване на технически умения.

Считаме, че дуалната образователна форма би била успешна и по отношение на висшето образование по счетоводство, отчитайки практическия характер на счетоводната и одиторската професии. Насоката на сътрудничество с бизнеса тепърва предстои да бъде развита. По наше мнение този модел би бил по-успешен за всички заинтересувани страни – работодатели, ВУЗ и студенти, в сравнение с разпространената стажантска практика. Реализирането му обаче е свързано не само с необходимостта от промени в нормативната рамка, но и със съответно реструктуриране на учебните програми, промяна в начина на мислене от страна на академичното ръководство на висшите училища у нас и др.

Като преподаватели по счетоводни дисциплини сме осъзнали необходимостта от популяризиране на счетоводната и одиторската професии и че това може да бъде постигнато посредством съвместни инициативи с бизнеса. Практиката показва, че организирането на студентски състезания, дни на отворените врати и професионално ориентиране са конкретни примери за такива прояви. Нашият опит ни дава основание да определим такива събития като много стимулиращи за студентите, на които се предоставя възможност да се докоснат до реалността и да получат съвети от специалисти от практиката. Фирмите, въпреки че обикновено се отзовават на такива инициативи, не винаги проявяват нужната активност и остават организацията и маркетинга на университетите. Такива събития могат да бъдат и по-мощни, ако се провеждат съвместно и с професионалните организации. Известно е, че последните имат добри контакти и се кооперират с работодателите.

Освен посочените форми на сътрудничество с бизнеса има и такива с чисто финансов характер, като предоставяне на стипендии и други материални стимули на изявени студенти, включване на университетски преподаватели в специализирани фирмени обучения, финансиране закупуването на учебна литература и др. Към момента те не са много популярни сред българските предприятия, но ВУЗ все по-често се обръщат към тях за финансиране на различни проекти. Осигуряването на стипендии на изявени студенти е средство за привличането им като служители и работодателите трябва повече да се възползват от тази възможност.

Относно повишаване квалификацията на университетските кадри би следвало да не се разчита само на националните и международните професионални организации. Компаниите също могат да подпомогнат в тази насока българските висши училници. Счетоводните и одиторските фирми биха могли да включват преподаватели в своите фирмени обучения, което е свързано с минимални за тях допълнителни разходи. Това би спомогнало за изграждането на по-неформални и ефективни отношения между бизнеса и ВУЗ. Независимо от дългосрочната реализация, ползите за предприятията са безспорни и се изразяват в оптимизиране на разходите за обучение на наетите, като резултат от по-качественото им образование.

Заклучение

Пред българските ВУЗ се разкриват много възможности за съвместни дейности и инициативи с бизнеса и професионалните организации. Добрите международни практики ни ориентират как могат да бъдат извлечени ползите от такова сътрудничество и ние трябва да се възползваме от чуждия опит, натрупан в продължение на десетилетия. Формите за коопериране са много и различни и успешното им реализиране зависи от всички заинтересувани страни, които също така трябва да проявят гъвкавост и рационалност при решаване на потенциалните проблеми. Много от разгледаните модели на коопериране могат да бъдат организирани не като изолирани, а като съвместни прояви на ВУЗ, професионалните организации и работодателите, което би увеличило положителните ефекти за всички участници.

Литература

1. Закон за висшето образование, чл. 26, ал. 1 (<http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=57>).
2. Закона за професионалното образование и обучение (<http://www.mon.bg/?go=page&pageId=7&subpageId=57>).
3. Станчева-Тодорова, Е. Върху някои насоки за развитие на счетоводната теория. УИ „Св. Климент Охридски“. 23-25. 2014 г.
4. Станчева-Тодорова, Е., И. Анкова. Фактори, оказващия влияние върху висшето образование по счетоводство в България. В - Проблеми на счетоводната теория и практика. УИ „Св. Климент Охридски“. 172-184. 2014 г.
5. <http://www.unwe.bg/bg/pages/9017/%d0%b4%d1%80%d1%83%d0%b3%d0%b8.html>.
6. Секция „Събития“ на сайта на УНСС: <http://www.unwe.bg>.
7. ACCA. 2015. „Your journey to ACCA“, p. 6-7. (http://www.accaglobal.com/content/dam/acca/gb/graduates/journey_to_ACCA_Membership.pdf).